

15. Олімпійська Хартія Міжнародного олімпійського комітету. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Olympic_Charter_2_August%202016_UKR%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Olympic_Charter_2_August%202016_UKR%20(3).pdf)
16. Арфян А. Спортивне право: вболівай відповідально. URL: <http://jurist.ua/?article/333>

REFERENCES:

1. Haro, H., & Kushnir, O. Sports law: a review of national legislation and international standards. Retrieved from: https://protocol.ua/ua/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv [in Ukrainian].
2. Yahodyn, V.V. (2016). Fundamentals of sports ethics: a textbook. Ekaterynburh: Yzd-vo Ural. Un-ta [in Russian].
3. Halchenko, L., & Diachenko, I., & Horokh, O. (2019). The role and importance of fans in the structure of the sports industry. Retrieved from: <http://visnykznu.org/issues/2019/2019-sport-1/15.pdf> [in Ukrainian].
4. "Football fans' movement in Ukraine". Analitichna zapyska. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Retrieved from: <http://old2.niss.gov.ua/catalogue/36> [in Ukrainian].
5. Konkevych, Yu. (2018). Faithful to the fans. How German fan projects work with fans. Retrieved from: <https://sportarena.com/football/wc2018/virni-vbolivalnikam-yak-pratsyuyut-z-fanami-nimetski> [in Ukrainian].
6. Parkinson, D. (2016). Five ways to stop football hooliganism. Retrieved from: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/06/160618_five_ways_to_stop_hooliganism_it [in Ukrainian].
7. Handbook for employees working with fans of football clubs PL and PFL of Ukraine. Kyiv. Retrieved from: <http://www.sdeurope.eu/wp-content/uploads/2016/04/Ukrainian.pdf> [in Ukrainian].
8. European Convention on Spectator Violence and Misconduct during Sports Events, in particular, Football Matches. (1985, August 19). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_003#Text [in Ukrainian].
9. Convention of the Council of Europe on an integrated approach to security, safety and services during football matches and other sporting events. (2016, July 03). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU16092> [in Ukrainian].
10. Khrystoforov, O. (2016). New principles of football security in Europe. What should Ukraine change? Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/07/8/7051706/> [in Ukrainian].
11. FIFA Stadium Security Regulations and UEFA Security and Law Enforcement Regulations. Retrieved from: <https://uaf.ua/about-ffu/comitets/17> [in Ukrainian].
12. Law of Ukraine On the peculiarities of ensuring public order and public safety in connection with the preparation and holding of football matches. (2011, July 08). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text> [in Ukrainian].
13. On approval of the Procedure for organizing work to ensure public order and public safety during football matches. (2012). Resolution of the Cabinet of Ministers from 25th May 2012 № 341. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2012-VR#Text> [in Ukrainian].
14. Disciplinary rules of the Football Federation of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
15. Olympic Charter of the International Olympic Committee. Retrieved from: [file:///C:/Users/User/Downloads/Olympic_Charter_2_August%202016_UKR%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Olympic_Charter_2_August%202016_UKR%20(3).pdf) [in Ukrainian].
16. Afian, A. (2013). Sports law: cheer responsibly. Retrieved from: <http://jurist.ua/?article/333> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 20.06.2020

УДК 349.3:331.46

DOI: 10.36550/2522-9230-2020-1-9-43-50

Соловійов Олексій Володимирович,
*кандидат юридичних наук, асистент кафедри
 трудового права Національного юридичного
 університету імені Ярослава Мудрого*
 e-mail: o.v.solovyov@nlu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8589-3041>

**ПРАВОВИЙ СТАТУС СТРАХУВАЛЬНИКА У ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОМУ
 ДЕРЖАВНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ СТРАХУВАННІ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ
 НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ**

У статті розглянуто визначення страхувальника, яке міститься у Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та на підставі цього зроблено висновок, що воно передбачає лише коло осіб та головний обов'язок страхувальника – сплата страхового внеску, без встановлення додаткових або кваліфікуючих ознак, якими повинен володіти страхувальник. Враховуючи те, що страховий механізм

соціального захисту був запозичений із цивільного права, автор дослідив визначення страховика з позиції цивільного права та дійшов висновку, що наявність страхового інтересу є неодмінною умовою для визнання особи страхувальником та запропонував власне визначення страхового інтересу, під яким пропонується розуміти - певний майновий інтерес, пов'язаний з необхідністю нести матеріальні збитки у зв'язку із заподіянням шкоди життю, здоров'ю та працездатності застрахованої особи внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, які трапляються під час виконання або у зв'язку з виконанням певної роботи в інтересах страхувальника.

Підкреслюється, що страхувальниками у відносинах із соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання можуть бути передусім роботодавці. На підставі результатів аналізу визначення «роботодавця» в різних нормативно-правових актах було зроблено висновок, що стосовно цього терміна в науці та законодавстві існує певна неузгодженість, а тому законодавче визначення роботодавця потребує конкретизації. Досліджено поняття та ознаки єдиного соціального внеску.

Проаналізовано особливості страхування осіб, які виконують роботи на умовах цивільно-правових договорів. Виокремлюється неврегульованість питання щодо замовника – фізичної особи, яка використовує працю інших фізичних осіб за цивільно-правовим договором, але без реєстрації їх як суб'єкта підприємницької діяльності. Висловлюється думка, що такі особи також повинні виступати як платники єдиного соціального внеску, а тому необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Ключові слова: страхувальник, роботодавець, соціальне страхування, нещасний випадок, професійне захворювання, страховий внесок, єдиний соціальний внесок.

Soloviov O. LEGAL STATUS OF THE POLICYHOLDER IN THE COMPULSORY STATE SOCIAL INSURANCE AGAINST AN ACCIDENT AT WORK AND AN OCCUPATIONAL DISEASE

The article considers the definition of the insured, which is contained in the Law of Ukraine «On collection and accounting of a single contribution to compulsory state social insurance» and based on this it is concluded that it includes only the persons and the main obligation of the insured – payment of insurance premium and does not establish additional or qualifying features that the insured must have. Given that the social security insurance mechanism was borrowed from civil law, the author examined the definition of the insurer from the standpoint of civil law and concluded that the presence of insurance interest is a prerequisite for determining a person as an insured and proposed his own definition of insurance interest – a certain property interest related to the need to suffer material loss in connection with damage to life, health and ability to work of the insured person as a result of an accident or occupational disease that occurs during the performance or in connection with the performance of certain work in the interests of the insured.

The author emphasizes that the insurers in the relationship of social insurance against accidents at work and occupational diseases can be primarily employers. Based on the results of the analysis of the definition of the employer in various regulations, it was concluded that there is a certain inconsistency in science and legislation regarding this term, and therefore the legislative definition of the employer needs to be specified. This made it possible to develop proposals for making the necessary changes to certain regulations that contain this term. The concept and features of a single social contribution are researched.

Peculiarities of insurance of persons performing works on the terms of civil law contracts are analyzed. Emphasis is placed on the unresolved issue of the customer - an individual who uses the work of other individuals under a civil contract, but without registering them as a business entity. It is believed that such persons should also act as payers of the single social contribution, and therefore it is necessary to amend the Law of Ukraine «On the collection and accounting of the single contribution to the obligatory state social insurance».

Key words: policyholder, insured, employer, social insurance, accident, occupational disease, insurance contribution, single social contribution.

Постановка проблеми. Страхувальник (у міжнародній термінології цей суб'єкт також називається полісотримачем (policyholder)) є одним із основних суб'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування. Його правовий статус визначається Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Проте аналіз норм цього закон дає підстави стверджувати, що правове положення цього суб'єкта є недостатньо регламентованим: визначення поняття «страхувальник» потребує вдосконалення; коло осіб, які підпадають під категорію «страхувальник» потребує розширення, а правовий статус страхувальника потребує чіткого тлумачення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою проведення дослідження правового статусу страхувальника у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Є.І.Астрахан, К.С.Батигін, М.І.Боднарук, Н.Б. Болотіна, Н. А. Вігдорчик, Л. В. Забелін, Р.І.Іванова, О.І. Кульчицька, А.М.Лушников, М.В.Лушникова, О. В. Москаленко, С. М. Прилипка, В. Д. Роїк, С.О.Сільченко, С. М. Синчук, Б. І.Сташків, Б.С.Стичинський, Н. М. Хуторян, М. Ю. Федорова, Г. І. Чанишева, В. Ш. Шайхатдінов, Л.П.Шумна, О.М.Ярошенко та ін.

Мета статті – провести теоретико-правовий аналіз поняття та правового статусу страхувальника та розробити відповідні пропозиції щодо внесення змін до діючого законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1] зазначається, що термін «страхувальник» вживається в цьому законі у значенні, наведеному у Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», відповідно до якого страхувальниками є роботодавці та інші особи, які відповідно до цього Закону зобов'язані сплачувати єдиний внесок [2].

Як бачимо, легальне визначення страхувальника закріплює лише коло осіб та головний обов'язок страхувальника – сплата страхового внеску, без встановлення додаткових або кваліфікуючих ознак, якими

повинен володіти страхувальник. Викладене дає можливість зазначити, по-перше, що загальним для всіх страхувальників є необхідність сплачувати страхові внески, а, по-друге – до кола страхувальників належать роботодавці – фізичні та юридичні особи, а також інші особи, які зобов'язані сплачувати єдиний внесок.

Оскільки страховий механізм соціального захисту був запозичений із цивільного права, то для з'ясування правового статусу та ролі страхувальника в системі соціального страхування звернемося до наукових праць вчених-цивілістів. Так, В.Ю.Абрамов вважає, що страхувальник – це особа, яка уклала договір страхування на свою користь або на користь іншої особи на добровільних засадах або в силу закону [3, с. 144]. На думку Т.С.Мартянової, страхувальником (полісотримачем) визнається правосуб'єктна фізична або юридична особа, яка має страховий інтерес та вступила відповідно до передбачених у законі правил страхування відповідного виду або визначених у договорі умов у конкретне зобов'язання зі страхування із страховою організацією (страховиком) [4, с. 160]. Ю.Б.Фогельсон вважає, що договір страхування, який укладається страхувальником і в якому саме страхувальник є кредитором у страховому зобов'язанні, полягає не тільки і не стільки в інтересах третіх осіб, скільки в інтересах страхувальника, навіть у тому разі, коли застрахована особа, тобто особа, інтерес якої застраховано, не є страхувальником. Захист інтересів застрахованої особи та вигодонабувача здійснюється лише остільки, оскільки інтерес страхувальника полягає в тому, щоб був захищений інтерес цих осіб [5, с. 36]. Як бачимо, наявність страхового інтересу є неодмінною умовою для визнання особи страхувальником.

Багато вчених вважають, що страховий інтерес є предметом страхування. Адже коли страховик укладає зі страхувальником договір, він не бере на себе зобов'язання відновити ту чи іншу річ, яка постраждала від настання страхового випадку. Він бере на себе тільки зобов'язання відшкодувати ті збитки, яких зазнає майно страхувальника. На думку В.І.Серебровського, страхується не та чи інша матеріальна річ, а все те, із чим у страхувальника пов'язано майновий інтерес. Тобто предметом страхування є майновий інтерес страхувальника в цілісності застрахованого майна, розуміючи під майном весь комплекс майнових прав та обов'язків страхувальника, а також інтерес, який можна оцінити в грошовому еквіваленті [6, с. 367].

Класичним у цивільному праві є визначення інтересу, яке було запропоновано В. Ерінбергом, а саме: інтерес – це відносини, в силу яких особа, завдяки певним обставинам, може понести майнову шкоду [7, с. 8]. Виходячи із цього, В. І. Серебровський зробив висновок, що інтерес – це зворотний бік збитку до моменту його настання [6, с. 368–369].

Враховуючи викладене, вважаємо, що ця ознака (наявність страхового інтересу) притаманна й страхувальнику в загальнообов'язковому соціальному страхуванні. Тобто страхувальник має певний страховий інтерес, який полягає в заінтересованості у збереженні житті й здоров'я своїх працівників, оскільки останні працюють в його інтересах. Тому, на нашу думку, страховий інтерес страхувальника у соціальному страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання – це певний майновий інтерес, пов'язаний з необхідністю нести матеріальні збитки у зв'язку із заподіянням шкоди життю, здоров'ю та працездатності застрахованої особи внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, які трапляються під час виконання або у зв'язку з виконанням певної роботи в інтересах страхувальника.

Проаналізувавши положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», можна дійти висновку, що страхувальниками у відносинах із соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання можуть бути передусім роботодавці. Стосовно цього терміна в науці та законодавстві існує певна неузгодженість.

Відповідно до Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» роботодавцем є юридична особа (підприємство, установа, організація) або фізична особа – підприємець, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб [8]. Як бачимо, наведене визначення не включає роботодавців-фізичних осіб, які використовують найману працю без реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності.

Закон «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» під терміном «роботодавець» розуміє власника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності, галузевої належності або уповноважений ним орган (керівник) чи фізичну особу, яка відповідно до законодавства використовує найману працю [9].

Майже таке ж саме визначення містить Закон України «Про професійний розвиток працівників», відповідно до якого роботодавець – це власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності та виду діяльності чи уповноважений ним орган або фізична особа, яка відповідно до законодавства використовує найману працю [10].

Податковий кодекс дає вже більш розширене визначення: роботодавець – це юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ чи її представництво) або самозайнята особа, що використовує найману працю фізичних осіб на підставі укладених трудових договорів (контрактів) та несе обов'язки із сплати їм заробітної плати, а також нарахування, утримання і сплати податку на доходи фізичних осіб до бюджету, нарахувань на фонд оплати праці, інші обов'язки, передбачені законами [11].

Найбільш лаконічне та чітке визначення роботодавця наводиться в Положенні про порядок формування і затвердження вимог найманих працівників, профспілок, згідно з яким роботодавцем визнається юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових

відносин використовує працю фізичних осіб [12]. Як бачимо, у всіх наведених визначеннях акцент зроблено на тому, що роботодавець є стороною трудових правовідносин і поза межами трудових правовідносин цей термін не вживається. До такого ж висновку дійшов і П. Д. Пилипенко, який вважає, що роботодавець – це особа, яка надає роботу іншій особі на підставі трудового договору, в тому числі в разі обрання чи призначення на посаду [13, с. 164]. Схожу думку висловила І. І. Шамшина, яка розуміє під роботодавцем юридичну особу або іншу організацію або фізичну особу, здатну від свого імені укладати трудовий договір на використання праці фізичних осіб у межах трудових відносин [14, с. 252].

Якщо аналізувати визначення роботодавця, яке міститься в Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [2], то доволі складно прослідкувати логіку законодавця щодо того, кого слід вважати роботодавцем. Наприклад, відповідно до цього Закону фізичні особи, які забезпечують себе роботою самостійно, віднесені до категорії роботодавців, а особи, які провадять незалежну професійну діяльність, – не віднесені, хоча особи, які провадять незалежну професійну діяльність, і є особами, які забезпечують себе роботою самостійно. Вважаємо, що така позиція законодавця створює термінологічну плутанину, адже «роботодавець» є категорією трудового права, яка повинна застосовуватись в однаковому розумінні в усіх нормативно-правових актах як сторона лише трудових правовідносин. Тому для уникнення неоднозначності в розумінні цього терміна, на нашу думку, необхідно виключити зі ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» термін «роботодавець». При цьому перелік платників єдиного внеску не зміниться, адже підприємства, установи та організації, які використовують працю фізичних осіб на умовах трудового договору (контракту), і так вказані як платники цього внеску.

Щодо моменту набуття роботодавцями правосуб'єктності зазначимо, що роботодавці – юридичні особи, а також фізичні особи-підприємці набувають статусу страхувальника з моменту взяття їх на облік органом доходів і зборів шляхом внесення відповідних відомостей до реєстру страхувальників. Взяття їх на облік здійснюється на підставі відомостей з реєстраційної картки, наданих державним реєстратором відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», не пізніше наступного робочого дня з дня отримання зазначених відомостей [15].

Розглянемо питання щодо того, хто є страхувальником для осіб, які працюють на умовах цивільно-правового договору. Як вже зазначалось, страхувальником є та особа, яка сплачує страхові внески. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» це підприємства, установи, організації, а також інші юридичні особи, утворені відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, що використовують працю фізичних осіб за цивільно-правовими договорами, а також фізичні особи - підприємці, які використовують працю інших осіб за цивільно-правовим договором. Таким чином, використовуючи термінологію цивільного права, можна стверджувати, що страхувальником для осіб, які працюють на умовах цивільно-правового договору, є замовник (юридична або фізична особа – підприємець). Залишається неврегульованим питання щодо замовника – фізичної особи, яка використовує працю інших фізичних осіб за цивільно-правовим договором, але без реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності. На наш погляд, такі особи також повинні виступати як платники єдиного соціального внеску, адже правовий статус страхувальника не змінює характер виконуваної роботи застрахованої особи. Тому вважаємо за необхідне внести зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та викласти абз. 4. п. 1 ч. 1 ст. 4 у такій редакції «фізичні особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи, які використовують працю інших осіб на умовах трудового договору (контракту) чи за цивільно-правовими договорами».

Фізичні особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи, які використовують працю інших осіб на умовах трудового договору (контракту), за умови, якщо на них не поширюється дія Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», набувають статусу страхувальника не пізніше наступного робочого дня з дня отримання органом, який здійснює постановку на облік, від них відповідної заяви.

Розглянемо питання щодо того, хто є страхувальником для ще однієї категорії застрахованих осіб – учнів та студентів навчальних закладів, клінічних ординаторів, аспірантів та докторантів. На наш погляд, страхування студентів (учнів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів) від нещасного випадку на виробництві повинно фінансуватись тією особою, яка сплачує за їх навчання, тобто є заінтересованою стороною. Розмір страхового внеску необхідно включити до складу вартості навчання. Проте безпосереднє перерахування зазначених коштів до органу, який здійснює адміністрування єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, повинен здійснювати навчальний заклад, з яким застрахований учень, студент, клінічний ординатор, аспірант або докторант перебували у відповідних правовідносинах із навчання.

Стосовно засуджених, які також є застрахованими, варто зазначити, що установи виконання покарань утримуються за рахунок Державного бюджету і є неприбутковими установами. Але всі потреби цих установ держава, бюджет якої наповнюється переважно за рахунок сплати податків, задовольнити не може. Тому в умовах позбавлення волі засуджені утримують себе самостійно, тобто самі сплачують за своє утримання в установі шляхом сплати комунальних послуг, оплати вартості одягу, їжі, постільних речей та ін. До того ж,

працюючи на підприємствах та виробництвах установ виконання покарань, засуджені виготовляють певну продукцію, реалізація якої дозволяє забезпечувати відповідну установу, а сама продукція споживається суспільством. Зароблені засудженим в установі виконання покарань гроші дозволяють виконувати вирок суду щодо відшкодування збитків та шкоди, заподіяної злочинцем, сплати аліментів, погашення заборгованості за виконавчими листами, сплати платежів та зборів до пенсійного фонду та фондів соціального страхування, виконувати інші зобов'язання [16, с. 223].

Враховуючи зазначене, вважаємо, що страхувальником, тобто особою яка зобов'язана сплачувати страховий внесок, повинен бути той суб'єкт, який отримує користь від праці засудженого, тобто це або кримінально-виконавча установа або підприємство, з яким був укладений спеціальний договір, відповідно до якого засуджений має працювати на цьому підприємстві.

Що стосується осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, а також членів фермерських господарств, то, як слушно зауважувала Н. Б. Болотіна, у цьому випадку застрахована особа є своїм страхувальником, оскільки добровільно бере участь у сплаті страхових внесків на соціальне страхування [17, с. 223].

Особи, які відбувають покарання у виді громадських робіт, на нашу думку, також повинні вважатись застрахованими в системі державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві. Страхувальниками для них повинні бути ті підприємства, на яких, відповідно до п. 5.2 розділу II Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, засуджені відбувають громадські роботи. Додатковим аргументом на користь цієї думки є те, що в зазначеній Інструкції в розділі 6 «Обов'язки власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу, на яких засуджені особи відбувають покарання у виді громадських робіт» у п. 6.8 зазначається, що у разі ушкодження здоров'я під час виконання покарання відшкодування шкоди засудженим особам здійснюється відповідно до законодавства про страхування від нещасного випадку [18]. Враховуючи, що страхування від нещасного випадку відбувається на підставі сплати страхових внесків, можна зробити висновок, що в зазначеній інструкції прямо передбачається, що до обов'язків підприємства входить здійснення страхування засудженого від нещасного випадку на виробництві, тобто сплата необхідного страхового внеску протягом періоду виконання громадських робіт засудженим.

Продовжуючи дослідження правового статусу страхувальника, варто зазначити, що головним обов'язком страхувальника є сплата єдиного внеску, проте в науковій літературі немає єдиного погляду на його правову природу. Легальне визначення міститься в ст. 1 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», де зазначається, що єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збирання якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на постійній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на одержання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [2].

Єдиний соціальний внесок прийшов на зміну чотирьох обов'язкових державних соціальних внесків, що існували до 2010 р.: пенсійного, від безробіття, у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю та від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

На думку В. П. Галаганова, страховий внесок може бути розглянутий в економічному, юридичному та математичному сенсі. Економічна сутність страхового внеску, вважає вчений, проявляється двоюко. По-перше, у макроекономічному аспекті – це частина доходу, що виділяється страхувальником з метою гарантії захисту його інтересів від шкідливого впливу несприятливих подій; по-друге, в мікроекономічному аспекті – це оплата страхової послуги. З юридичної точки зору страховий внесок – це грошове вираження страхового зобов'язання, яке обумовлено і підтверджено шляхом укладення договору страхування між його учасниками. У математичному сенсі страховий внесок – це періодично повторювальний платіж страхувальника страховику [19, с. 46].

С.М.Синчук визначає соціальний внесок як законодавчо встановлений, переважно обов'язковий платіж, який сплачується страхувальником на користь застрахованої особи з метою забезпечення індивідуальних та суспільних інтересів матеріального забезпечення непрацездатних громадян у випадку настання соціального ризику, та виділяє такі його ознаки:

- такі внески є обов'язковими, адже відносини загальнообов'язкового державного соціального страхування виникають незалежно від волі учасників, на підставі закону;
- при сплаті страхових внесків відбувається перехід від права приватної власності до державної; грошові кошти соціальних страхових фондів є державною власністю;
- соціальні страхові внески є категорією соціального страхування як організаційно-правової форми соціального забезпечення в Україні та пов'язані зі способом акумуляції грошових засобів, за рахунок яких здійснюється соціальне забезпечення;
- соціальні страхові внески є джерелом матеріального забезпечення громадян при настанні страхових випадків та попередження соціально-ризикових випадків;
- соціально-страхові внески позбавлені персонально-цільового спрямування та надаються безособово

та безоплатно. Цільове використання коштів не передбачає, що розмір чи загальна сума соціальної виплати, на які розраховує отримувач протягом усього періоду життя, відповідатиме сумі страхових внесків, сплачених конкретним працівником та роботодавцем;

- факт сплати страхових внесків тісно пов'язаний із трудовою діяльністю застрахованої особи;
- страхові внески сплачуються з метою набуття особою страхового стажу [20, с. 480–481].

На наш погляд, до зазначених вченою ознак єдиного соціального внеску необхідно додати такі:

– єдиний внесок не входить до системи оподаткування. І хоча він має деяку схожість з податком, проте не є податком, оскільки не відповідає його ознакам. По-перше, податки – це насамперед безумовні і нецільові платежі, після їх надходження до бюджетів неможливо простежити використання цих коштів. Водночас єдиний внесок має чітко визначений цільовий характер. По-друге, податки надходять переважно до бюджетів, тоді як єдиний внесок призначений формувати цільові страхові фонди. По-третє, якщо встановлення, зміна та скасування податків і всіх елементів їх правового механізму є винятковою компетенцією органів державної влади, то деталізацію елементів єдиного внеску у перспективі можна розглядати і як компетенцію виконавчих органів [21, с. 210];

– єдиний внесок розраховується у відсотковому відношенні до суми нарахованої заробітної плати, грошового забезпечення застрахованого, а також до суми доходів (прибутку), отриманих від діяльності фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності та інших видів прибутку застрахованих;

– адміністрування єдиного внеску здійснює Державна фіскальна служба України.

Варто зазначити, що до 2016 р. розмір єдиного соціального внеску розраховувався залежно від класу професійного ризику страхувальника, який визначався відповідно до Порядку визначення класу професійного ризику виробництва за видами економічної діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2012 р. № 237. Цим документом передбачено 67 класів професійного ризику залежно від виду економічної діяльності.

Відповідно до п. 2 Порядку під класом професійного ризику розуміють рівень виробничого травматизму і професійного захворювання за видами економічної діяльності, що визначає ступінь вірогідності втрати професійної працездатності або смерті працівника під час виконання трудових обов'язків, з урахуванням результатів аналізу показників виробничого травматизму і професійного захворювання, а також обсягів видатків Фонду соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, пов'язаних із забезпеченням загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [22]. І хоча це визначення в частині, яка стосується Фонду, є застарілим, проте, на нашу думку, воно узгоджується з передбаченим у ст. 3 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» принципом диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві. З огляду на це вважаємо, що зміни, внесені до законодавства стосовно відмови від такого поняття, як «клас професійного ризику», та його впливу на розмір єдиного внеску, порушують зазначений принцип соціального страхування та фактично нівелюють превентивну функцію соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Слід також звернути увагу на ч. 2 ст. 25 Закону України «Про охорону праці», де зазначається, що при розрахунку розміру страхового внеску для кожного підприємства Фондом соціального страхування України, за умови досягнення відповідного стану охорони праці і зниження рівня або відсутності травматизму і професійної захворюваності внаслідок виконання роботодавцем відповідних профілактичних заходів, може бути встановлено знижку до нього або надбавку до розміру страхового внеску за значний рівень травматизму і професійної захворюваності та неналежний стан охорони праці [23]. Аналіз законодавства України дає підстави стверджувати, що зазначене положення ніяк не конкретизується в жодному нормативно-правовому акті, у тому числі в спеціальних нормативно-правових актах, які стосуються страхування від нещасного випадку на виробництві. На наш погляд, це є суттєвою прогалиною законодавства, порядок встановлення зазначених знижок або надбавок до розміру страхового внеску за високий рівень травматизму і професійної захворюваності та неналежний стан охорони праці на підприємстві, потребує детального регламентування. Вважаємо за необхідне розробити механізм встановлення знижок та надбавок до розміру страхового внеску залежно від рівня травматизму на виробництві.

Зазначимо, що майже в усіх країнах, в яких впроваджена система соціального страхування від нещасного випадку та професійного захворювання, фінансування цієї системи здійснюється винятково роботодавцями (окрім Гватемали та деяких африканських країн, в яких працівник повинен сплачувати страхові внески на цей вид страхування). Так само і в Україні, у статті 15 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» закріплено перелік прав, обов'язків та відповідальність лише одного страхувальника – роботодавця, хоча, як вже було доведено у цій статті, коло страхувальників значно ширше, аніж просто роботодавець. Враховуючи характер зазначених у статті прав, обов'язків та відповідальність, вважаємо, що вони мають універсальний характер та стосуються всіх страхувальників, а не лише роботодавця, а отже, на нашу думку, буде доцільним вилучити з назви розділу III, а також з назви ст. 15 термін «роботодавець», а в самій ст. 15 замінити «роботодавець» на «страхувальник», що достатньою мірою

характеризуватиме відповідне коло суб'єктів.

Висновки. Підсумовуючі підкреслимо, що неодмінною рисою правового статусу страхувальника є наявність страхового інтересу, під яким розуміється певний майновий інтерес, пов'язаний з необхідністю нести матеріальні збитки у зв'язку із заподіянням шкоди життю, здоров'ю та працездатності застрахованої особи внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, які трапляються під час виконання або у зв'язку з виконанням певної роботи в інтересах страхувальника. Вважаємо за необхідне внести деякі, зазначені у статті, зміни до законодавства, стосовно поняття «страхувальник», а також «роботодавець». Необхідно законодавчо врегулювати питання щодо сплати страхових внесків замовниками – фізичними особами, які використовують працю інших фізичних осіб за цивільно-правовим договором, але без реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності та деяких інших категорій страхувальників, а також питання, щодо сплати страхових внесків за студентів та інших осіб, які навчаються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. *Урядовий кур'єр: Орієнтир*. 1999. № 45.
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
3. Абрамов В. Ю. Страхование – теория и практика. Москва : Волтерс Клувер, 2007. 512 с.
4. Гражданское право : учебник / под ред. Е. А. Суханова. Москва : БЕК, 2000. Т. 2. 704 с.
5. Фогельсон Ю. Б. Комментарий к страховому законодательству. Москва : Юристь, 2002. 347 с.
6. Серебровский В. И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. Москва : Статут, 2003. 558 с.
7. Ehrenberg V. Versicherungsrecht. Leipzig : Duncker & Humblot, 1893. 536 s.
8. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності : Закон України від 22 червня 2012 р. № 5026-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 22. Ст. 216.
9. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. Ст. 397.
10. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12 січня 2012 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>
11. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13/14. Ст. 112.
12. Про затвердження Положення про порядок формування і затвердження вимог найманих працівників, профспілок : Наказ Національної служби посередництва і примирення від 26 вересня 2014 р. № 66. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0066299-14>
13. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : монографія. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка, 1999. 214 с.
14. Шамшина І. І. Поняття «роботодавець» як правова категорія: проблемні питання. *Правова держава: Щорічник наукових праць*. 2010. Вип. 21. С. 245–252.
15. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263.
16. Голіна В. В., Степанюк А. Х., Лисосед О. В. Кримінально-виконавче право : підруч. / за ред. В.В.Голіни і А. Х. Степанюка. Харків : Право, 2011. 328 с.
17. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України. Київ : Знання, 2008. 663 с.
18. Про затвердження Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань : Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2003 р. № 270/1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0016-04>
19. Галаганов В. П. Страхование дело. Москва : Академия, 2006. 272 с.
20. Синчук С. М. Юридична своєрідність соціального страхового внеску. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини у сфері праці і соціального забезпечення* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 жовт. 2010 р.). Харків : Кроссрууд, 2010. С. 479–481.
21. Воронова Л. К. Фінансове право України. Київ : Правова єдність, 2009. 395 с.
22. Про затвердження Порядку визначення класу професійного ризику виробництва за видами економічної діяльності : постанова Каб. Міністрів України від 8 лютого 2012 р. № 237. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 70.
23. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668.

REFERENCES:

1. Law of Ukraine On compulsory state social insurance. (1999, September 23). *Uriadovyi kurier: Oriientyr*, 45 [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine On the collection and accounting of a single contribution to the obligatory state social insurance. (2010, July 8). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> [in Ukrainian].
3. Abramov, V. Yu. (2007). Insurance - theory and practice. Moskva : Volters Kluver [in Russian].

4. Sukhanova, E. A. (Ed.). (2000). Civil law: a textbook. Moskva: BEK [in Russian].
5. Fohelson, Yu. B. (2002). Commentary on insurance legislation. Moskva: Yuryst [in Russian].
6. Serebrovskiy, V. Y. (2003). Selected works on inheritance and insurance law. Moskva : Statut [in Russian].
7. Ehrenberg, V. (1893). Insurance law. Leipzig : Duncker & Humblot [in English].
8. Law of Ukraine On employers' organizations, their associations, rights and guarantees of their activities. (2012, June 22). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 22, 216. [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine On trade unions, their rights and guarantees of activity. (1999, September 15). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, 397. [in Ukrainian].
10. Law of Ukraine On professional development of employees. (2012, January 12). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> [in Ukrainian].
11. Tax Code of Ukraine. (2011, December 2). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13/14, 112 [in Ukrainian].
12. *On approval of the Regulations on the procedure for forming and approving the requirements of employees, trade unions.* (2014). Order of the National Mediation and Conciliation Service from 26th September 2014 № 66. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0066299-14> [in Ukrainian].
13. Pylypenko, P. D. (1999). Problems of the theory of labor law: monograph. Lviv: Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. I. Franka [in Ukrainian].
14. Shamshyna, I. I. (2010). The concept of "employer" as a legal category: problematic issues. *Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats*, 21, 245–252. [in Ukrainian].
15. Law of Ukraine On state registration of legal entities and natural persons - entrepreneurs. (2003, May 15). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 31-32, 263. [in Ukrainian].
16. Holina, V. V., & Stepaniuk, A. Kh., & Lysodied O. V. (Eds.). (2011). Criminal executive law: textbook. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
17. Bolotina, N. B. (2008). The right of social protection of Ukraine. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
18. On approval of the Instruction on the procedure for execution of non-custodial sentences and control over persons sentenced to the following sentences. (2003). Order of the State Department of Ukraine for Execution of Sentences, Ministry of Internal Affairs of Ukraine from 19th December 2003 № 270/1560. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0016-04> [in Ukrainian].
19. Halahanov, V. P. (2006). Insurance business. Moskva : Akademyia [in Russian].
20. Synchuk, S. M. (2010). Legal originality of the social insurance contribution. *Teoretychni ta praktychni problemy realizatsii prav liudyny u sferi pratsi i sotsialnoho zabezpechennia: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 8–9 zhovt. 2010 r.)*, 479–481. [in Ukrainian].
21. Voronova, L. K. (2009). Financial law of Ukraine. Kyiv: Pravova yednist [in Ukrainian].
22. On approval of the Procedure for determining the class of occupational risk of production by type of economic activity. (2012). Resolution of the Office Of Ministers of Ukraine from 8th February 2012 № 237. *Uriadovyi kurier*, 70. [in Ukrainian].
23. Law of Ukraine On labor protection. (1992, October 14). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 49, 668. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 20.06.2020